

UNIVERSITETO DĚSTYTOJŲ DIDAKTINĖ VEIKLA: REALI PRAKTIKA, PROBLEMAS, POREIKIAI

Birutė Jatkauskienė¹, Rūta Marija Andriekienė², Kęstutis Trakšėlys³

ANOTACIJA

Straipsnyje analizuojama aktuali universitetui ir akademinėi bendruomenei mokslinė problema: reali universiteto dėstytojų didaktinės veiklos praktika, problemos ir kvalifikacijos tobulinimo poreikiai. Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, atlikta analizė, ieškant atsakymų į pagrindinius probleminius tyrimo klausimus: dėstytojų, einančių pagrindines pareigas, reali didaktinės veiklos praktika, dėstytojų veiklos, vaidmens, studentų mokymosi konceptualizavimas, veiklos problemos, dėstytojų tęstinio mokymosi poreikiai (didaktiniai, dalykiniai, tyrimo, vadybiniai ir kt.). Analizuojamas universiteto administracijos atstovų požiūris į dėstytojų didaktinės veiklos praktiką, pateikiami dėstytojų veiklos problemų sprendimų variantai, numatoma, kokias aukštojo mokslo didaktikos, profesionalumo tobulinimo ir kt. mokslinių tyrimų kryptis būtų galima projektuoti, remiantis šiuo tyrimu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: universitetas, dėstytojai, didaktinė veikla, reali praktika.

Įvadas

Šis kokybinis tyrimas remiasi autorės ir kitų autorių Klaipėdos universitete atliktų tyrimų (Jatkauskienė ir kt., 2012, 2013 (a); 2013 (b)) rezultatais. Pastarieji tapo paskata pradėti detalesnius universiteto dėstytojų veiklos, profesionalumo tobulinimo tyrimus. Be to, akredituojant Andragogikos bakalauro ir magistro studijų programas, ekspertai domėjosi dėstytojų didaktinės veiklos metodais, kvalifikacijos tobulinimu. Ekspertų pokalbyje su studentais išryškėjo kai kurie ne itin teigiami didaktinės dėstytojų veiklos aspektai (programoje dirbančių dėstytojų skirstymas

¹ Birutė Jatkauskienė – Klaipėdos universiteto Andragogikos katedros vedėja, socialinių mokslų daktarė, profesorė. Mokslinių interesų sritis: suaugusiųjų švietimo veikėjų profesionalizacijos procesas ir sistema.

² Rūta Marija Andriekienė – socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto Andragogikos katedros profesorė. Mokslinių interesų sritis: švietimo kokybės valdymas, vadyba, besimokančios organizacijos vadyba, projektų vadyba.

³ Kęstutis Trakšėlys – socialinių mokslų (edukologija) daktaras, Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto Andragogikos katedros mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų sritis: suaugusiųjų švietimas, švietimo sociologija, universitetinė didaktika.

į andragogus ir kitus). Tai buvo pagrindinė dingstis panagrinėti į situaciją aukštojo mokslo didaktikos aspektu. Todėl šio tyrimo metu buvo laikomasi tokios *metodologinės nuostatos*: aukštojo mokslo didaktika yra andragogikos mokslo ir praktikos sritis, analizuojanti didaktinę dėstytojo ir studentų mokymosi veiklą (Yoshimoto ir kt., 2007). Tyrimo aktualumą atskleidžia faktas, kad šiandien andragogika laikytina tam tikru iššūkiu aukštajam mokslui, dėstytojų didaktinei veiklai (Franghanelo ir kt., 2007). Visuomenėje plintant mokymosi visą gyvenimą nuostatai, kasmet aukštojo mokslo institucijas (universitetus, kolegijas, jų tęstinių studijų padalinius ir kt.) papildo vyresni nei 18 metų amžiaus asmenys, turintys mokymosi, profesinės ir gyvenimo patirties. Vadinasi, dažnai dėstytojams tenka dirbti su įvairaus amžiaus, patirties besimokančiais asmenimis, taikant andragoginę prieigą. Tačiau Lietuvoje šiandien nepakanka dėstytojų, kurie būtų įgiję aukštojo mokslo didaktikos ar andragogikos žinių. Todėl andragogika šia prasme ir tampa tikru iššūkiu dėstytojo veiklai, o kartu ir aukštajam mokslui, nes dėstytojų andragogikos ar aukštojo mokslo didaktikos srities kompetencijos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, galinčių turėti teigiamą įtaką dėstytojų profesionalumui, studentų mokymosi rezultatams, studijų kokybei.

Suaugusio besimokančio asmens atsiradimas universiteto auditorijoje reikalauja išmanyti ir taikyti andragoginę prieigą, kuri akcentuotų teigiamus besimokančių asmenų veiklos, elgsenos, žinių ar gebėjimų pokyčius.

Universiteto dėstytojų veikla moksliniuose tyrimuose analizuojama taikant įvairias analizės prieigas, pavyzdžiui, orientuotas į dėstytoją ir informacijos perteikimą (Kember ir kt., 2000), į studentą ir mokymąsi, mokymosi palengvinimą (Pike ir kt., 2001), į dėstytoją ir didaktinį turinį bei tardiscipliniškumą (Rege Colet, 2002), į studijų rezultatus (Langevin, 2002) ir kt. Tačiau tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse dar vis pasigendama tyrimų, skirtų aukštojo mokslo didaktikos ar andragogikos raiškai dėstytojų veikloje ir šios srities profesionalumo tobulinimo reikmėms. Iš pradėjusių savo karjerą ir turinčių didelę patirtį dėstytojų visuomenė reikalauja to paties dalyko – profesinių ir metaprofesinių kompetencijų (nesusijusių su jo dėstoma disciplina, pavyzdžiui, andragogikos ar siauresnės aukštojo mokslo didaktikos) (Arreola, 2005). Tačiau realybėje tiesa yra tokia, kad šios dėstytojų metakompetencijos su gana retomis išimtimis dažniausiai įgyjamos pačios akademinės veiklos, patirties metu. Metakompetencijų įgijimas gali užtrukti metų metus, kaip dažniausiai ir būna, tačiau tuomet galima suabejoti dėstytojo teikiamų paslaugų pagrindiniams klientams – studentams – kokybe. Nors kita vertus, gal ne visi akademinės bendruomenės nariai vienodai supranta savo pareigas, vaidmenį ir misiją, kurie taip pat turi tendenciją nuolat keistis, vykstant spartiems visuomenės pokyčiams. Tai suponavo šio tyrimo *mokslinę problemą*: kaip reiškiasi reali universiteto dėstytojų didaktinės veiklos praktika ir kokie yra šios veiklos kvalifikacijos tobulinimo (mokymosi) poreikiai?

Šio tyrimo tikslas – atskleisti dėstytojų požiūrį į savo profesinę veiklą, vaidmenį, studentų mokymąsi, profesinės veiklos problemas ir profesinio tobulėjimo reikmes. Todėl buvo numatyti tokie probleminiai tyrimo klausimai:

- Kokia yra dėstytojų, einančių pagrindines pareigas, reali didaktinės veiklos praktika?
- Kaip dėstytojai supranta savo veiklą, savo ir studentų vaidmenis?
- Koks yra dėstytojų požiūris į studentų mokymąsi?
- Kokie yra dėstytojų tęstinio mokymosi poreikiai (didaktiniai, dalykiniai, tyrimo, vadybiniai ir kt.?)
- Koks yra universiteto administracijos atstovų požiūris į dėstytojų didaktinės veiklos praktiką, veiklos, vaidmens supratimą, studentų mokymąsi?
- Ar skiriasi dėstytojų didaktinės veiklos praktika, atsižvelgiant į jų patirtį, amžių, užimamas pareigas, priklausomybę vienam ar kitam padaliniui (fakultetui, katedrai)?
- Kokiomis priemonėmis būtų galima spręsti iškilusias akademinės veiklos problemas, atliepti nustatytus tęstinio mokymosi poreikius?
- Kokias aukštojo mokslo didaktikos, kompetencijų analizės, profesionalumo tobulinimo ir kt. mokslinių tyrimų kryptis būtų galima projektuoti, remiantis šiuo tyrimu?

Tyrimo dizainas. Tyrimo dizainu nusakomas tyrimo projektavimas, konstravimas, pirminės informacijos rinkimo ir analizės metodų racionalus pasirinkimas (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo imtis sudaryta remiantis homogeninių atvejų atranka, nes dauguma dalyvių dirba Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto Andragogikos studijų bakalauro ar magistro programose. Manytina, kad tyrimo imtis ($n = 15$) yra pakankama kokybiniam tyrimui, nes pasirinkta fenomenologinė tyrimo strategija. Tyrimo vidinio validumo siekta taikant trianguliaciją (apklausa ($n = 15$), interviu ($n = 15$) ir grupės diskusija su administracijos atstovais ($n = 4$), paskaitos stebėjimas ($n = 2$)). Interviu su dėstytojais bei grupės diskusija su administracijos atstovais gali būti laikoma vienu iš tyrimo apribojimų, nes jų metu informantų atsakymai į klausimus galėjo priklausyti nuo tokių veiksnių: siekiu būti socialiai teigiamai pripažintu dėstytoju ar vadovu, per didelė / per maža savivertė, siekiant atskleisti dėstytojo veiklos, vaidmens supratimą ir kt. Tyrimo rezultatų patikimumas grindžiamas atliktu tyrimo auditu, revizuojant tyrimo duomenų rinkimo, interpretacijų, išvadų tarpusavio darną. Tyrimo auditą atliko Andragogikos katedros dėstytojai ($n = 2$). Tyrimo patikimumą atskleidžia ir validuotas tyrimo duomenų rinkimo instrumentas.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas (anketa) parengtas remiantis verifikuotu ir daugelyje šalių (Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Kanadoje, JAV ir kt.) validuotu specifinių klausimų rinkiniu (Trigwel, Prosser, 2004). Šis tyrimo duo-

menų rinkimo instrumentas skirtas išnagrinėti universiteto dėstytojų požiūrį į jų akademinę veiklą, studentus, didaktinės veiklos būdus, praktiką ir kvalifikacijos tobulinimo poreikius. Prieš atsakant į klausimus, dėstytojų buvo paprašyta pasirinkti vieną kurį nors dėstomą pirmos, antros studijų pakopos dalyką (trečios pakopos studijų programų dalykų instrumente nebuvo nurodyta, nes pagrindinis dėmesys sutelkiamas į andragogikos studijų programas, o jose doktorantūros studijų nėra).

Anketą sudaro kelios dalys: pirma dalis skirta demografinių duomenų analizei, o antra – dėstytojų požiūriui į savo veiklą, studentus, į didaktinės veiklos praktiką. Anketos pabaigoje pateikiami keli atvirieji klausimai, kurie labai svarbūs kvalifikacijos tobulinimo poreikių analizei.

Aiškios rekomendacijos tyrimo duomenų analizei, interpretavimui yra vienas iš tyrimo privalumų. Pastebėta, kad kokybinių tyrimų, skirtų veiklos ar individų vaidmens analizei, duomenų rinkimo metodai (interviu, anketos) kartais tampa nepatikimi, nes informantai stengiasi atlikti tyrimo organizatoriaus projektuojamus atsakymus (Trigwell ir kt., 2004). Šio tyrimo atveju galima teigti, kad tokios galimybės buvo išvengta, nes duomenų rinkimo metodika neleido numatyti „idealių“ atsakymų.

Tyrimo duomenų analizė atlikta remiantis tų pačių autorių (Trigwell ir kt., 2004) metodika ir rekomendacijomis. Analizuojant tyrimo rezultatus, visi 16 anketos teiginių suskirstyti į dvi kategorijas pagal skirtingas analizės prieigas:

1 kategorija „Veikla, orientuota į conceptualius pokyčius ir į studentą“,

- kur dėstytojo *ketinimus* (palengvinti mokymąsi, padėti studentui mokytis ir studijuoti) rodo šie teiginiai: (5); (8); (15); (16);
- kur į studentą orientuotą *didaktinės veiklos strategiją* rodo šie teiginiai: (3); (6); (9); (14);

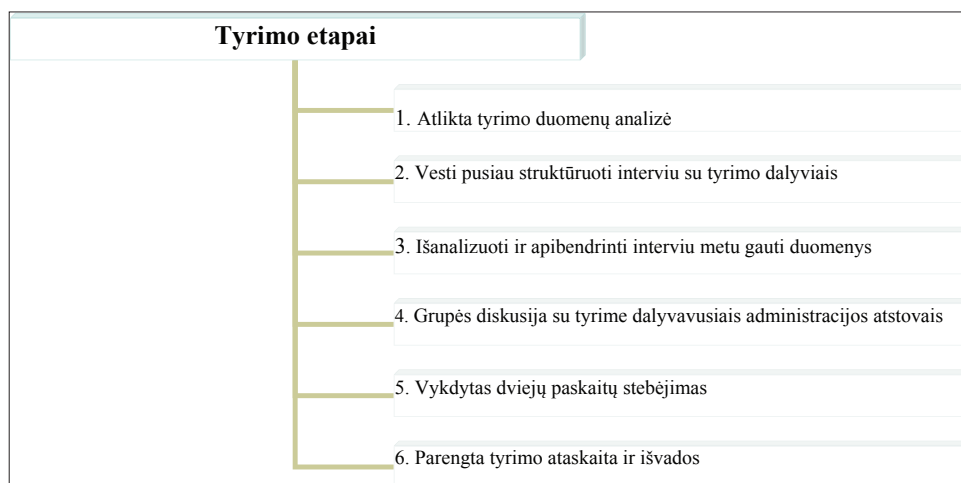
2 kategorija „Veikla, orientuota į žinių perteikimą ir į dėstytoją“,

- kur dėstytojo *ketinimus* (perteikti studentams informaciją, žinias) rodo šie teiginiai: (2); (4); (11); (13);
- kur į dėstytoją orientuotą *didaktinės veiklos strategiją* rodo šie teiginiai: (1); (7); (10); (12).

Tame pačiame instrumente, t. y. jo pabaigoje, esantys atvirieji klausimai, svarbūs kvalifikacijos tobulinimo poreikių analizei, nagrinėjami atskirai.

Šis tyrimas remiasi prielaida, kad tyrimo dalyvių atsakymai į anketos klausimus gali varijuoti priklausomai nuo informantų patirties, užimamų pareigų, dėstomų dalykų.

Tyrimas pradėtas 2014 m. lapkričio mėn., anketos (n = 25) išplatintos el. paštu, gauta atsakymų (n = 15), anketų grįžtamumas – 60 proc.

1 pav. Tyrimo etapai

Atliekant dėstytojo paskaitos stebėjimą, buvo numatyti tokie stebėjimo vienetai: dėstytojo didaktinė veikla, taikytos didaktinės priemonės ir metodai, studentų ir dėstytojų sąveika, darbo grupėse organizavimas ir kt.

Tyrimo dalyviai. Apklausoje dalyvavo Klaipėdos universiteto dėstytojai ($n = 15$), einantys pagrindines pareigas šiuose padaliniuose (1 lentelė):

1 lentelė. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal priklausymą universiteto padaliniams

Socialinių mokslų fakultete – 3	Pedagogikos fakultete – 2
Humanitarinių mokslų fakultete – 2	Tęstinių studijų institute – 3
Sveikatos mokslų fakultete – 3	Kita – 2

Tyrimo dalyvavo: 6 vyrai ir 9 moterys.

2 lentelė. Informantų pasiskirstymas (procentais) pagal darbo stažą, pareigas ir dėstomą dalyką

Darbo stažas (metais) universitete (proc.)	Pareigos universitete (proc.)	Dėstomo dalyko priklausymas studijų pakopai (proc.)
0–5 – 0 proc.	Profesorius – 33,33 proc.	Pirmai – 66,66 proc.
6–10 – 15 proc.	Docentas – 33,33 proc.	Antrai – 33,33 proc.
11–15 – 15 proc.	Lektorius – 20 proc.	
16–20 – 13,33 proc.	Asistentas – 6,66 proc.	
≥20 – 46,66 proc.	Kita – 6,66 proc.	

Tyrimo rezultatų pristatymas ir analizė

Siekiant atsakyti į tyrimo klausimus: kokia yra dėstytojų, einančių pagrindines pareigas, reali didaktinės veiklos praktika, jų veiklos ir savo bei studentų vaidmens supratimas, požiūris į studentų mokymąsi, buvo išanalizuoti tyrimo dalyvių atsakymai į anketos klausimus.

3 lentelė. Duomenų suvestinė (čia *R* – tyrimo dalyvio kodas; *1k* – pirmos kategorijos įverčių suma; *2k* – antros kategorijos įverčių suma; skaičiai 1–16 žymi anketos klausimo numerį; *Pad* – KU padalinio pavadinimas, *L* – lytis; *Sta* – stažas; *Par* – pareigos; *St. p.* – studijų pakopa)

<i>R=1k/2k</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	<i>Pad</i>	<i>L</i>	<i>Sta</i>	<i>Par</i>	<i>St. p.</i>
R1=31/33	4	5	3	4	2	3	5	4	2	5	5	4	4	3	4	2	SM	V	≥20	prof.	2
R2=29/36	5	4	4	5	4	3	4	4	3	5	4	5	4	4	3	4	SM	V	≥20	prof.	2
R3=30/34	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4	5	5	HM	M	≥20	prof.	1
R4=30/27	4	4	4	3	3	3	4	3	5	4	4	2	2	4	3	5	TSI	V	6–10	lekt.	1
R5=28/37	4	5	4	5	3	3	3	3	5	5	5	5	5	5	1	2	SM	V	6–10	asist.	1
R6=37/35	1	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	2	5	HM	M	16–20	doc.	1
R7=39/36	3	5	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4	5	5	5	5	kita	M	11–15	kita	1
R8=29/34	3	5	5	5	4	5	4	5	5	4	5	3	5	5	5	5	PF	M	≥20	lekt.	1
R9=34/33	3	5	5	4	5	4	4	5	4	5	4	4	4	4	3	4	SM	V	≥20	prof.	2
R10=34/33	3	5	5	5	4	4	5	5	5	5	4	2	4	5	4	3	SM	M	11–15	lekt.	1
R11=36/27	1	5	4	4	5	5	5	5	5	5	1	1	5	5	3	4	TSI	M	6–10	doc.	2
R12=26/29	4	4	3	5	4	3	4	3	4	3	5	3	1	5	1	3	PF	M	≥20	prof.	1
R13=24/30	3	3	4	4	4	3	5	3	4	5	4	4	2	4	3	2	kita	V	≥20	doc.	2
R14=27/30	2	5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	4	4	5	4	4	SM	M	16–20	doc.	1
R15=31/24	2	5	5	3	5	5	4	5	5	5	1	2	2	4	2	4	TSI	M	15–20	doc.	1

Suskaičiavus įverčių vidurkį, nustatyta, kad tyrime dalyvavę asmenys pasiskirsė į dvi kategorijas pagal didaktinės veiklos orientaciją.

3 lentelė. Informantų kategorija pagal didaktinės veiklos orientaciją

Informantų kategorija pagal veiklos orientaciją	Informantų skaičius	Procentai
1 kategorija. Veikla, orientuota į konceptualius didaktinės veiklos pokyčius ir į studentą	7	46,66
2 kategorija. Veikla, orientuota į žinių perteikimą ir į dėstytoją	8	53,33

Vadinasi, reali dėstytojų didaktinės veiklos praktika yra tokia: dėstytojų, orientuojančių savo veiklą į konceptualius pokyčius ir į studentą, yra mažiau (46,66 proc.) nei dėstytojų, orientuojančių savo veiklą į žinių perteikimą ir į dėstytoją (53,33 proc.). Vertėtų pasakyti, kad dauguma veiklos, orientuotos į konceptua-

lius dėstytojo didaktinės veiklos pokyčius ir į studentą, pozicijų skiriasi tik vienu ar dviem įverčiais. Tai rodo, kad riba tarp 1-os ir 2-os kategorijos dėstytojų yra gana trapi. Palyginus gautus pasiskirstymo į kategorijas rezultatus pagal dėstytojų darbo stažą, pažymėtina tai, kad dėstytojų, orientuojančių savo veiklą į konceptualius didaktinės veiklos pokyčius ir į studentą, darbo stažas yra mažesnis nei 20 metų, t. y. jų stažas – nuo 6 iki 15 metų. Kiek didesnis skirtumas užfiksuotas analizuojant dėstytojų pasiskirstymą į skirtingas kategorijas pagal užimamas pareigas – profesorių bei lektorių ir asistentų veikla labiau orientuota į žinių perteikimą ir į dėstytoją. Užfiksuotas labai ryškus skirtumas tarp TSI Andragogikos katedros darbuotojų ir kitų universiteto padalinių dėstytojų (kituose padaliniuose daugiau dėstytojų, savo veiklą orientuojančių į žinių perteikimą ir į dėstytoją). Vadinas, yra stebimos sąsajos su andragogikos ar aukštojo mokslo didaktikos srities kompetencijomis. Iš šio tyrimo rezultatų sunku pasakyti, ar didaktinės veiklos orientacija galėjo būti kitokia, jei visi tyrimo dalyviai būtų dėstę antrosios studijų pakopos studentams, nes šio tyrimo atveju tik keturi dėstytojai nurodė, kad dirba su magistrantais, tačiau tik vienas iš jų pateko į pirmąją kategoriją (*Veikla, orientuota į konceptualius pokyčius ir į studentą*). Gal tai galėtų reikšti, kad dirbant su magistrantais reikia kitokių aukštojo mokslo didaktikos gebėjimų, didesnio pasirengimo paskaitoms, tiriamajai veiklai, nei dirbant su bakalauro studijų studentais? Tokia prielaida jau yra pasitvirtinusi atliekant tyrimą Kvebeko universitete (Langevin, 2007). Jo metu nustatyta ir tai, kad dėstytojams, dirbantiems su magistrantais ir doktorantais, aktualesnė yra mokslinių tyrimų veiklos sritis, todėl jų pedagoginė veikla dažniausiai grindžiama intuityviai, o ne remiantis aukštojo mokslo didaktikos ar andragogikos žiniomis.

Išsamiau paanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad dominuoja dėstytojai, savo veiklą suprantantys kaip informacijos, žinių perteikimą studentams, o ne kaip mokymosi, studijų palengvinimą. Tai patvirtina įverčių sumos palyginimas, kai dėstytojo *ketinimus* (perteikti studentams informaciją, žinias) rodo šie teiginiai: (2); (4); (11); (13) (*įverčių suma – 248*) ir kai dėstytojo *ketinimus* (palengvinti mokymąsi, padėti studentui mokytis ir studijuoti) rodo šie teiginiai: (5); (8); (15); (16) (*įverčių suma – 224*). Šiuo atveju galima konstatuoti faktą, kad studentų vaidmuo studijų ir mokymosi procese yra suprantamas kaip pasyvaus veikėjo, informacijos priėmėjo, turinčio vienintelę pareigą – išmokti, atliekant savarankiškas užduotis ar perprantant disciplinos turinį. Tačiau šiandienos studentai noriai mokosi tik tuomet, kai jų mokymasis yra susietas su realia praktinės veiklos situacija, realių problemų sprendimu, teorinių žinių pritaikymu (Le Boterf, 2010).

Interviu metu su andragogikos programų ir kitų programų dėstytojais buvo pasidomėta, kaip pastarieji supranta studento ir dėstytojo vaidmenis. Daugumos nuomone, studentai yra labai skirtingi ne tik pagal tai, kokiai studijų pakopai ar programai priklauso. Tačiau pirmosios pakopos studijų programų studentai sulaukė gana aštrių pastabų (4 lentelė).

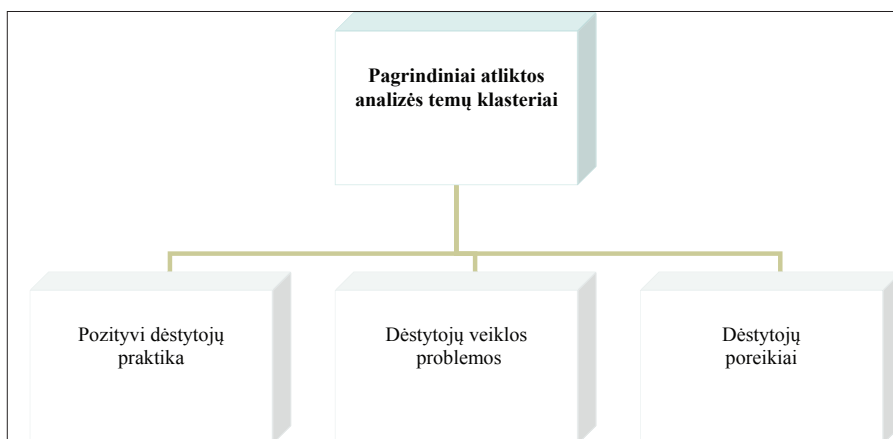

4 lentelė. Studentų ir dėstytojų vaidmuo

Tema	Citata ir pagrindinis žodis <i>in vivo</i> ir informanto kodas
Studento vaidmuo ir savybės	„Nori gauti įvertinimą, įdėję nedaug pastangų“ R10; „Patinka paprastos, nereikalaujančios didelių pastangų užduotys“ R5; „Iš tiesų, tai jie patys savarankiškai mažai studijuoja“ R6; „Jie nori gauti paskaitų metu viską iš manęs, nuo A iki Z, kad nereikėtų paskui patiems ieškoti...“ R2; „Jie mėgsta dėstytojus, kurie paskaitų metu daro gerą šou...“ R13; „Jie be didelio sąžinės graužimo tau gali atnešti darbą iš interneto...“ R8; „Patiria sunkumų, jei organizuojamas darbas grupėse...“ R3; „Kartais diskutuoja tik tam, kad diskutuotų ar parodytų save...“ R10.
Dėstytojo vaidmuo ir savybės	„Jei nevykdai kontrolės, – geras dėstytojas, jei sumanei patikrinti žinias, – policininkas...“ R4; „Visi norime, kad jiems pasisektų išlaikyti egzaminus, todėl tikrai daug dirbame...“ R7; „Daug papildomos ir visai neapmokamos veiklos, pvz., studentas el. paštu penktadienio vakare atsiunčia atliktas savarankiško darbo užduotis, o pirmadienį jau klausia, ar pažiūrėjau...“ R11; „Gerai sutaria su studentais tie dėstytojai, kurie „nespaudžia“...“ R2; „Dėstytojas negali būti atitrūkęs nuo praktikos ir studentų problemų...“ R15; „Dėstytojas turi labai gerbti studentą, juk tai jis tuoj taps retenybe...“ R2; „Privalai būti savo dalyko žinovas, juos palaikyti, suprasti, antraip Facebooke gali surasti tokių komentarų apie kitus ar save, kad net nesinori apie tai kalbėti...“ R12; „Kiekvieną kartą peržiūriu savo paskaitų konspektą ir galvoju, kaip vesti paskaitas, kad tik būtų įdomiau...“ R9; „Stengiuosi minimaliai prisiliesti prie teorijos, kad liktų daugiau laiko praktinėms užduotims...“ R7.

Todėl apibendrinant galima teigti, kad dėstytojams reikėtų dar kartą gerai pamąstyti apie tai, kokia studentų karta šiandieną dominuoja auditorijose ir būtent ko šioji karta tikisi iš studijų, universiteto bei jo dėstytojų.

Atvirųjų klausimų ir interviu metu surinktų duomenų analizė. Remiantis atvirųjų klausimų bei interviu metu surinktais duomenimis ir siekiant atlikti jų analizę bei koncentruotai pateikti tyrimo rezultatus, buvo išskirti trys pagrindiniai analizės temų klasteriai:

2 pav. Pagrindiniai atliktos analizės temų klasteriai

Tyrimo metu dalyviams buvo pateikti atvirieji klausimai, į kuriuos atsakė beveik visi tyrimo dalyviai (92,3 proc.). Pirmą temą skirtą pozityvios dėstytojų praktikos analizei. Pateikti ne visų tyrimo dalyvių atsakymai, siekiant išvengti pasikartojimų.

5 lentelė. Temos klasterio „Pozityvi dėstytojų praktika“ apibendrinimas

Tema	Citata ir pagrindinis žodis <i>in vivo</i> ir informanto kodas
Pozityvi mano praktika, kuria ypač didžiuojuosi	„...siūlau studentams savo gyvenimiškos patirties analizę nagrinėjami klausimu (raštu arba žodžiu)“ R11; „Egzaminavimas nepateikiant išankstinio formalizuoto klausimyno, o sudarant studentams galimybę rinktis atitinkamų temų reprezentatyviausią žinojimą“ R8; „Kalbėdama su studentais visada juos kreipiu sąvokų, terminų analizės, jų turinio supratimo, įsmeininimo kryptimi. Stengiuosi parodyti, kad mechaninis apibrėžimų išmokimas dalyko išmanymui menkai tarnauja. Tokios žinios yra „negyvos“ ir naudojimui praktikoje netinkamos“ R4; „Stengiuosi derinti kuo įvairesnius temos pateikimo variantus. Šiemet išbandžiau Youtube galimybes. Studentai vykdo praktinius tyrimus, kuriuos į dėstomų dalykų programas įtraukiau pirmoji katedroje“ R14; „Taikau įvairius mokymosi metodus, teoriją stengiuosi grįsti praktiniais pavyzdžiais, skatinu studentus dalintis patirtimi, taip išsiaiškinant studentų jau turimą patirtį dalyko turinio tematika, numatant paskaitos būdą“ R6; „Projektinių užduočių atlikimas: klausytojai, pasiskirstę į grupes, atlieka tam tikras užduotis, kurių rezultatus pristato, diskutuodami su kolegomis“ R10; „Vaidmenų atlikimas / imitavimas – taikant šį metodą mokomasi įsijausti į vaidmenis ir suvaidinti situacijas, artimas realioms darbiniam scenarijams... grupinis (komandinis) projektas leidžia apimti įvairias kompleksines tarpdisciplinines veiklas: nagrinėjamos realios gyvenimiškos situacijos, sprendžiamos aktualios problemos, gauti rezultatai taikomi praktikoje... mokomasi identifikuoti realių, aktualių problemą, ją formuluoti, kelti idėjas sprendimų paieškoms, pasirinkti vieną sprendimą iš keleto galimų ir t. t.“ R2; „Gebėjimas studentus įtraukti į temos aiškinimąsi, naudojant interaktyvius metodus (diskusiją, debatus, pasikeitimą vaidmenimis ir t. t.) bei nuolat naudojant aktyvius metodus, taip pat paskaitų metu stengiuosi palaikyti sąveiką tarp studento, dėstytojo ir tarp pačių studentų. Neleisti studentais tapti pasyviais studijų proceso stebėtojais“ R5.

Kaip matyti iš informantų teiginių, dėstytojai lyg ir orientuoja savo veiklą į studentą, į konceptuales veiklos pokyčius. Tačiau akivaizdu, kad kai kurie teiginiai yra tik deklaratyvus, labai apibendrinto pobūdžio, ir visai neaišku, ką konkrečiai dėstytojas pateikia, vertina kaip savo asmeninę pozityvią praktiką. Iš pateiktų lentelėje teiginių sunku spręsti, kaip derinama teorija ir praktika, kaip konstruojama konkreti didaktinė situacija ir kt. Vėliau sugretinus interviu ir paskaitos stebėjimo metu gautus duomenis, ryškėja skirtumai tarp deklaruojamos ir realios situacijos.

6 lentelėje atsiskleidžia analizės klasterio „Dėstytojų veiklos problemos“ apibendrinimas.

6 lentelė. Temos klasteris „Dėstytojų veiklos problemos“

Tema	Citata ir pagrindinis žodis <i>in vivo</i>	Informanto kodas
1. Teorijos ir praktikos nesuderinamumas	„Sunku suderinti teoriją su praktinėmis užduotimis. Studentams teorija neįdomu, jie nuobodžiauja, o kai reikia atlikti pratybas , jie to nebesugeba, nes nesiklausė ar negirdėjo teorijos “; „Studentai nėra patenkinti teorinėmis paskaitomis , bet jos gi reikalingos, kur be jų dingsi? Daug mano dalyko temų reikalauja būtent gero teorijos išmanymo “; „Priprato mūsų studentai gyvent kaip graikai, duok jiems duonos ir žaidimų...“	R1; R3; R12
2. Studentų motyvacija	„Tik pavieniai studentai turi motyvacijos lankyti paskaitas , studijuoti...“; „Jie motyvuoti tik gauti diplomą , ir kiek įmanoma – neskausmingai“; „Ar darėte eksperimentą: aš paprasčiau pakelti rankas tų, kurie perskaitė N autoriaus monografiją, kuri labai siejasi su mano dalyku. Iš kurso „nepakilo“ nė viena ranka, nes buvo paklausta, o kam, juk yra skaidrės“; „Kodėl profesūra dominuoja magistro, o ne bakalauro studijose? Galbūt tai būtų vienas iš motyvacijos veiksnių , jei kokia nors katedros „žvaigždė“ sužibėtų pirmų paskaitų metu“; „Yra įvairių motyvacijų skatinančių triukų, pasiskaičiau Google, bet geriau būtų, jei kas pasakytų, ar jie veiksmingi“; „Gal neveikia kaip reikiant ta rotacija , jei jiems nesinori geriau mokytis“; „Aš darau viską, ir skaidres nešuoši, ir lentoje rašau, paįšau, bet kai kurie tyli ir tiek, jokio entuziazmo, diskutuoju tik su keliais iš visos grupės...“; „Gal R. M. paprašys to paties lektoriaus atvažiuoti, buvo šaunu. Geras pasitaikė pranašas iš Vilniaus, net keista, jis kažką užsiminė apie motyvaciją, bet mažai . Įdomu, ar jis pats moka motyvuoti savo studentus ?“	R15; R4; R7; R10; R2; R11; R9; R1; R8
3. Didaktiniai metodai	„Man niekada neaišku, ar paskaita jau nebėra paskaita, o tik interaktyvūs, kaip dabar madoj sakyti, žaidimai. Pažiūrėjau studentų vertinimus, kaiėjau į atestaciją, prastai įvertinti metodai . Taigi aš ir tą, ir aną taikiau, o jie neįvertino manęs. Gal jiems reikia tiesiogiai pasakyti: dėmesio, dabar taikau diskusijų metodą “; „Gavau reikšmes į anketos klausimus, na, aš iš tų, kurie orientuoti į save patį. Keistai jaučiuosi, o jeigu tai tiesa? Jūs niekam juk nepasakysite?“; „ Kiek tų metodų galima taikyti, jei tai yra paskaita teorinė?“; „Pasiklausiau nuomonės, surengiau paskaitą su atvejo analize , atvejis patiko, bet analizė – ne“; „Kolegos, girdėjau, organizuoja visokius žaidimus paskaitų metu, aš neturiu tam laiko“; „ Didaktiniams metodams receptų nėra, reikia ne tiek žinoti, kiek jausti auditoriją, reikia pažinti studentus“; „Gerai būtų sužinoti, kokie metodai tinka vienu atveju, kokie geriau kitu atveju“; „Įdomu, ar dirbant su neakivaizdininkais jau taip ir galima sublizgėti tais netradiciniais metodais , kai ir taip leki „galopu“ per temas...“; „Naujų aukštosios mokyklos didaktinių metodų nežinojimas – didžiausia problema“.	R6; R11; R14; R3; R10; R3; R15; R6; R13

4. IKT taikymas	„Nemokame dirbti su interaktyviomis lentomis , o jų turime kelias“; „Dar vis mažai įgūdžių darbui su Moodle sistema “; „Taip, mes mokame rašyti el. laiškus studentams, paskaitą talpinti PP formatu, kas dar?..“; „Negalvoju, kad vien skaidrėmis išgelbėsime paskaitų kokybę, studentai turi mokėti klausytis, konspektuoti“.	R2; R12; R11
5. Žinių vertinimas	„Trūksta interaktyvių mokymosi rezultatų vertinimo metodų , įgytų žinių efektyvaus ir skaidraus vertinimo būdų, metodų, skatinančių mokymosi motyvaciją“; „ Ką mes vertiname : studentų žinias, t. y. jų smegenų talpą, ar ką kita?“	R15; R7
6. Studentų žinių ir patirties heterogeniškumas	„Dabar grupėje gali sutikti ir jaunimo, ir trečio amžiaus atstovų . Aš kartais dėl to sutrinku...“; „Kelios problemos, kurios nekonkrečiai didaktinės: prastas ir skirtingas studentų anglų kalbos žinių lygis ; pamiršti / neįgyti konspektavimo įgūdžiai, nemokėjimas dirbti komandoje“.	R10; R6
7. Krūvis ir laiko vadybos gebėjimai	„Problemų kyla dėl paskaitos laiko valdymo stokos, kai užsitęsia studentų diskusijos“; „ Jei ne viską suspėju išdėstyti , tenka duoti paskaitų konspektą“; „Nelieka laiko moksliniams tyrimams, jei atsiduodi paskaitoms. O ką, naujieną pasakiau?“	R3; R14; R7
8. Santykiai su kolegomis ir vadovais	„Kaip ir kiekviename kolektyve, būna visko , bet dirbti įmanoma“; „ Vadovai netrukdo, o tai yra svarbiausia. Pas mus nėra vadovavimo , yra tik kontrolė“; „Turime problemų su paskaitomis, bet ar jūs norėtumėte, kad kolegos sužinotų, kad turi problemų , tuoj pasijusi antrarušiu“.	R11; R2
9. Dalijimasis žiniomis ir informacija	„Lyz ir dalijamės tarpusavyje “; „Kodėl visą laiką tik aš turiu dalintis, laukiu, kada ir man padalins , bet taip RETAI būna“; „Žinau, kad katedra parašė daug studijų knygų, tačiau su studentais žiniomis nėra pasidalinta . Knygos padėtos į stalčių“; „ Informacija , reikalinga darbui, yra gaunama. Informacija, skirta dalyvavimui projektuose, ne visada“; „Pas mus informacija yra dalijamasi, gal ne visada dalijamasi žiniomis, tai tiesa. Nes kiekvienas nori būti pranašu, o ne jo sekėju“; „ KU nėra įdiegta žinių vadybos praktika . Tai ar universitetas gali vadintis besimokančia organizacija?“	R15; R1; R8; R6; R13; R4
10. Kvalifikacijos tobulinimo renginiai ir jų kokybė	„ Nėra pakankamai renginių , skirtų universiteto dėstytojų dalykinių kompetencijų tobulinimui. Aš nekalbu apie konferencijas“; „Tenka dalyvauti įvairiuose renginiuose , kartais pagalvoju, ką aš čia veikiu ar turėčiau veikti“; „Dabar madinga žaisti seminarų metu . Man taip kvailai viskas atrodo, jau verčiau knygą paskaityčiau tuo metu...“; „ Einame bet kur, kad atestacijos komisija būtų patenkinta , bet apie naudą tai jau patylėsiu“.	R5; R9; R1; R12
11. Kūrybinių atostogų galimybė	„ Apie ką Jūs čia, kas čia per naujovė tos kūrybinės atostogos? “; „ Jums galvoj negera, jei to klausiate? “	R13; R6

Apibendrinant informantų teiginius ir pasisakymus interviu metu, galima teigti, kad egzistuoja daugybinio pobūdžio dėstytojų veiklos problemos, tačiau dominuoja vis dėlto didaktinio, vadybinio pobūdžio problemos: teorijos ir praktikos suderinamumo, motyvacijos, didaktinių metodų atrankos ir jų taikymo, vertinimo, heterogeniškumo valdymo, žinių, laiko vadybos ir kt.

Interviu metu nustatyta, kad dėstytojai, turintys didelį darbo stažą universitete, yra savo dalyko ekspertai, tačiau dažniausiai problemų kyla dėl andragogikos ar aukštojo mokslo didaktikos kompetencijų (metakompetencijų). Dėstytojai neturi pakankamai žinių, kaip įtraukti studentus į aktyvią mokymosi / studijų veiklą, negali pasigirti taikomų metodų įvairove, o tai neskatina studentų mokymosi motyvacijos. Nustatyta, kad dabar ypač paplitęs *Power Point*, kaip pagrindinės IKT priemonės, naudojimas kartais yra ne tik nenaudingas, bet net kenksmingas, nes studentai perkraunami informacija, nebeskatinami klausytis, konspektuoti. Tuo tarpu tik nedaugelis dėstytojų moka naudotis interaktyviomis SMART lentomis ar SPSS statistinių duomenų apdorojimo programa. *Moodle* sistemos taikymas dėstytojų veikloje yra labiau deklaruojamo nei realaus pobūdžio.

Mokymosi rezultatai dažniausiai vertinami remiantis testo atsakymais ir savarankiškų darbų vertinimo pagrindu. Retai taikomas atsakinėjimas žodžiu, o tai menkai ugdo viešojo kalbėjimo gebėjimus.

Heterogeniškumo valdymas studentų grupėse taip pat kelia nerimą. Dėstytojai diskutuoja apie tai, kad tampa neaišku, į kokį studentą vertėtų labiau orientotis – turintį patirties ir žinių ar neturintį nei pakankamai patirties, nei žinių. Prie vadybinio pobūdžio problemų priskiriamos žinių vadybos (akcentuojama asmeninių žinių vadyba), laiko vadybos, konfliktų valdymo ir kitos problemos.

Nepakanka ir dalykinio pobūdžio kompetencijų tobulinimui skirtų renginių.

Nustatyta ir daugiau dėstytojų veiklos probleminių sričių, kurių sprendimas negali būti susietas su mokymais, kvalifikacijos tobulinimu (pavyzdžiui, didelis paskaitų krūvis, nepakankamai nauja technika, kūrybinių atostogų galimybė ir kt.).

Pagal išanalizuotas dėstytojų veiklos problemas ir jų sprendimą, interviu metu buvo siekta atskleisti dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikius (7 lentelė).

Iš pateiktos lentelės duomenų akivaizdžiai matyti konkrečios dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo temos ir potėmės pagal didaktinio, tyrimo, dalykinio, vadybinio pobūdžio problemas ir poreikius. Interviu metu dėstytojai patikslino, kad dalykinio pobūdžio poreikius jie tenkina konferencijų, užsienio seminarų, kursų, tarptautinių projektų, savimokos metu. Tačiau į klausimą, ar tai yra pakankama, nuomonės išsiskyrė, nes yra dėstytojų, kurie nėra įvaldę nė vienos užsienio kalbos. Todėl jiems neprieinamos užsienio šalių mokslo publikacijos, seminarai, mokymai. Šiems dėstytojams neužtenka vien dalyvauti Lietuvoje organizuojamose konferencijose ar mokslinės literatūros analizės lietuvių kalba. Kita grupė dėstytojų, gerai mokančių užsienio kalbą ar kalbas, yra linkę užimti geresnes pozicijas savo dalyko tobulėjimo prasme. Kitas labai aktualus klausimas, kiek dėstytojai perkelia naujausius dalyko srities pasiekimus į pedagoginę veiklą, lieka atviras. Konkrečių atsakymų į šį klausimą nebuvo sulaukta.

7 lentelė. Temos klasterio „Dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai“ apibendrinimas

Tema	Citata <i>in vivo</i> ir informanto kodas	Galimas poreikio tenkinimo sprendimas ir informanto kodas
Didaktinio pobūdžio poreikiai	„Darbo grupėse metodika“; „Individualaus darbo organizavimas“ R6; „Išmokyti skatinti studentus daugiau studijuoti savarankiškai“ R8; „Refleksijos technikų įsisavinimas ir taikymas“ R14; „Paskaitos laiko planavimas, studentų suinteresuotumas, ypač reikėtų geriau motyvuoti studentus bei skatinti studijuoti savarankiškai“ R12; „Vadovėlių ir studijų knygų parengimas“ R5; „Vertinimas ir įsivertinimas“ R9; „Egzamino testų sudarymas“ R13; „Efektyvus paskaitos pristatymas“ R8; „Naujos studentų kartos pažinimas“ R2.	„Numatyti pastovų biudžetą dėstytojų kvalifikacijos tobulinimui“ R7; „Gal reikėtų kviestis daugiau praktiku į paskaitas...“ R4; „Reikėtų pasidomėti, kaip kiti dėstytojai derina teorinius ir praktinius dalykus, juk ne visų paskaitas studentai prastai vertina“ R11; „Siūlau pakartotinai organizuoti pristatymų (PowerPoint) kūrimo būdų mokymus. Žinau, kad tokie buvo, bet ne visi norintys galėjo dalyvauti“ R3; „Numatyti dėstytojo pedagoginės veiklos vertinimo kriterijus, kaip ir mokslo tiriamojoje veikloje“ R2; „Teikti visokeriopą paskatinimą dėstytojams, kurie taiko inovatyvius metodus...“ R9; „Reikia perimti JAV patirtį, ten garbinami dėstytojai, tapę didaktikos srities „žvaigždėmis“, jie pritraukia į studijas daug studentų...“ R10.
Tyrimo pobūdžio poreikiai	„Aktualios mokslinio tyrimo problemos ir dėstytojams, ir studentams“ R11; „Reikėtų pagerinti darbo su SPSS gebėjimus“ R8; „Mes orientuojame studentus ir nueiname lengviausiu keliu – į kiekybinius tyrimus, todėl manau, kad mums patiems trūksta kokybinių tyrimų strategijų išmanymo“ R10.	„Turėtume susirinkti, pasidalinti mūsų „amato“ triukais, gudrybėmis, pakalbėti atvirai, kas veikia studentų motyvaciją, aš turiu omenyje būdus, technikas, o kas yra tik tušti plepalai ir spekuliacijos...“ R8; „Tobulinti rotacijos mechanizmą“ R12; „Reikėtų kelių seminarų, pasidalinti patirtimi, ir viskas bus gerai“ R6; „Reikėtų stebėti pavyzdinę paskaitą, kaip buvo daroma studijų ped. praktikos metu, juk galėtų kas nors paruošti, nufilmuoti, paskui aptarti. Mačiau YouTube scenarijų, kaip ruošiami mokytojai, liuks, kodėl mums nepabandžius“ R15; „Reikėtų aptarti darbo su iššestinių studijų studentais metodus, nes tai jau specifika ir daug neprifantazuosi“ R2.
Dalykinio pobūdžio poreikiai	„Gal galite pasakyti, kur galima įgyti mūsų lygį atitinkantį dalykinį tobulėjimą? Kuriuose kursuose? Seminare?“	„Tinkamos būtų visos čia siūlomos formos: ir kursai, ir seminarai, ir mokymai“ R14; „Paprasčiausių kursų, bet supranta mai ir aiškiai“ R2;

Tema	Citata <i>in vivo</i> ir informanto kodas	Galimas poreikio tenkinimo sprendimas ir informanto kodas
Vadybinio pobūdžio poreikiai	„Ištiko šokas, kai reikėjo pradėti vadovauti katedrai. Jokios vadybinės patirties. O ir dabar vis mažiau, gerai dirbu ar šiaip sau... todėl siūlau vadybos universitete seminarų ciklą“ R15; „Laiko vadyba“ R4; „Asmeninių žinių vadyba“ R12.	„Tam padėtų kolegų turima patirtis ir galimybė ją pasidalinti“ R8; „Tyrimo pobūdžio problema kažin ar galima būtų pašalinti kursais ir seminarais. Tam reikia mokytis patiems“ R4; „Tai, kaip jau buvo minėta, reikėtų pastovių seminarų, mokymų, bet tik kokybiškų“ R6; „Kodėl savi negalėtų padėti saviems? T. y. kodėl tie, kas žino, negalėtų pasidalinti su kitais, kurie nemoka, nežino. Tai juk nėra brangu... Arba bent neturėtų būti brangu“ R11; „Pedagoginė veikla būtų labiau vertinama, jei atestacijoje į tai būtų labiau atsižvelgiama ir būtų skiriamas finansavimas didaktinių kompetencijų tobulinimui“ R13.

Tyrimo metu ne tik atskleistos dėstytojų veiklos problemos, mokymosi poreikiai, bet ir bandyta nustatyti mokymosi poreikių tenkinimo būdus. Be tradicinių mokymosi poreikių tenkinimo formų, buvo pasiūlyta kurti dėstytojų savipagalbos grupes, kur būtų dalijamasi ne tik gerąja, bet ir blogąja patirtimi bei iš jos mokomasi. Tai atitiktų E. C. Wenger ir kt. (2000) praktikų bendruomenės konceptą. Praktikų bendruomenių atsiradimas, tokios veiklos skatinimas universitete galėtų prisidėti prie žinių vadybos propagavimo ir besimokančios organizacijos stiprinimo, dėstytojo, kaip žinių vadybininko, vaidmens įtvirtinimo. Interviu metu visi respondentai sutiko su tuo, kad aukštojo mokslo didaktikos kompetencijų tobulinimas, kitų dėstytojų veiklos poreikių tenkinimas turėtų atsirasti universiteto veiklos strateginiuose planuose.

Grupės diskusijos su universiteto administracijos atstovais rezultatai. Organizuota grupės diskusija su universiteto administracijos darbuotojais (n = 4) pagal iš anksto parengtą planą, kurio sudedamosios dalys buvo tokios: pagrindinės dėstytojų veiklos sritys, veiklos problemos, kvalifikacijos tobulinimo reikmės, kvalifikacijos tobulinimo perspektyvos. Diskusijoje dalyvavusių universiteto administracijos atstovų nuomonės dėl realios dėstytojų didaktinės veiklos, problemų, kvalifikacijos tobulinimo poreikių išsiskyrė. Grupės diskusijų metu nustatyta, kad jie dėstytojų didaktinės veiklos praktiką vertina nevienareikšmiškai: vieni teigia, kad dėstytojų, turinčių ilgametę praktiką, didaktinė veikla yra efektyvi, tačiau anketinė apklausa atskleidė, kad didaktinė veikla, orientuota į studentus ir jų mokymosi

palengvinimą, nepriklauso nuo dėstytojų turimo didelio darbo stažo. Kitų administracijos vadovų nuomone, didaktinės veiklos kokybė yra nuolatos tobulintinas dalykas, nes keičiasi visuomenės požiūris į dėstytojo profesionalumą, jo turimas kompetencijas ne tik dalyko išmanymo, bet ir realios didaktinės praktikos kontekste. Administracijos atstovai pažymėjo, kad daugelis dėstytojų teikia pirmenybę ne pedagoginei, o mokslo tiriamajai, projektinei veiklai, ir ypač tie, kurie dirba su antros ar trečios studijų pakopos studentais. Tai iš dalies sutampa su anksčiau KU vykdytų tyrimų rezultatais (Jatkauskienė, Andriekienė, 2014). Diskusijos dalyviai vis dėlto pripažino, kad aukštojo mokslo didaktikos kompetencijų vystymo priemonės (kursai, seminarai, mokymai) yra reikalingi, bet jų turinys turėtų skirtis priklausomai nuo, kuriame universiteto padalinyje ir kokioje studijų programos pakopoje dirba dėstytojas.

Diskusijos metu buvo pasidomėta, ar yra / galėtų būti universitete dėstytojų, kurie niekada nėra tobulinę aukštojo mokslo didaktikos ar andragogikos srities kompetencijų. Sulauktas teigiamas atsakymas leidžia daryti prielaidą, kad jauni dėstytojai, taip pat nesusipažinę su aukštojo mokslo didaktika, gali kopijuoti vyresnių dėstytojų, niekada netobulinusių aukštojo mokslo didaktikos kompetencijų, veiklos modelį, sulaukti patarimų, kurie nebūtinai yra teisingi. Tokia prielaida pasitvirtino atlikus tyrimą daugumos Kanados universitetų mastu (Langevin, 2007). Tačiau skirtumas tas, kad Kanados universitetai labai reagavo į šį faktą, todėl kiekvienais metais visi universitetai ar kitos aukštosios mokyklos numato atitinkamą sumą (maždaug 100 000 \$) aukštojo mokslo didaktikos kompetencijoms tobulinti.

Tyrimo organizatoriai norėtų pažymėti, kad Lietuvoje mažėjant studentų skaičiui, aukštojo mokslo didaktikos sritis neturėtų būti palikta nuošalyje, siekiant užtikrinti universiteto konkurencingumą ne tik mokslinių tyrimų, bet ir pedagoginės dėstytojų veiklos srityje. Mokslinių tyrimų sritis tarp universiteto dėstytojų vis dar laikoma prestižiškesne nei pedagoginė (Jatkauskienė, Andriekienė, 2014), mokslinių tyrimų rezultatai pristatomi viešai konferencijose, viešose paskaitose, publikuojami žurnaluose, dalijamasi su kolegomis. Tai suprantama. Tačiau kodėl taip pat nebūtų galima dalintis ir džiaugtis pedagoginės veiklos pasiekimais, juos pristatant, aptariant su kolegomis, vykdant jų sklaidą? Pasitaiko faktų, kad skiriama premija už parašytą monografiją, mokslo studiją, bet neteko girdėti, kad būtų skirta premija dėstytojui ar kitaip jis būtų skatinamas už inovatyvią pedagoginę praktiką, į studijų procesą įdiegtą efektyvią metodiką ir pan. Pats paprasčiausias galimas atsakymas yra toks: universitete pedagoginė dėstytojo veikla nėra pakankamai pripažįstama ir vertinama.

Dėstytojų veiklos stebėjimo rezultatai. Dėstytojų veiklos (paskaitų) ($n = 2$) stebėjimo tikslas – nustatyti ryšius tarp to, kas buvo teigiama atvirųjų klausimų bei interviu metu, ir realios dėstytojų praktikos, nes remiantis C. Argyrio ir D. Schöno (1996) reflekyvios veiklos koncepcijomis, galima stebėti tam tikrą neatitikimą tarp

deklaruojamos ir realios veiklos. Šio tyrimo atveju buvo parengta paskaitos stebėjimo schema, kuri leido stebėti skirtingus elementus: laiką, veiklą, didaktines priemones, IKT taikymą, dėstytojų ir studentų sąveiką, grupės veiklos organizavimą. Siekiant įvertinti dėstytojų laiko vadybą, visa paskaitos stebėjimo schema padalijama į 15 minučių laiko atkarpas, o jose simboliais pažymimi stebėjimo elementai.

Dėstytojų veiklos stebėjimo elementai ir jų simboliai:

- paskaitos turinio pristatymas (T);
- ryšys su buvusiomis temomis (R), pavyzdžiai; diskusija, pokalbis;
- pratybos (Pr), atvejo analizė, problemos sprendimai, vaidmenų žaidimai, minčių žemėlapis ir kt.;
- refleksija (Rf), diskusija, debatai, smegenų šturmas, mikrostraipsnis ir kt.;
- metapažinimas (Mtp), klausimai, skirti mokymosi suvokimui, sąsajoms su prieš tai įgytomis žiniomis, patirtimi, naujų žinių identifikavimu.

Dėstytojų taikomų didaktinių priemonių stebėjimo elementai ir jų simboliai:

- vadovėlis, studijų knyga (V);
- asmeninis konspektas, užrašai (KUŽ);
- dalomoji medžiaga, kopijos (DaKo);
- paskaitos konspektavimas (PKonsp);
- *Power Point* (PP);
- *Web* (W);
- kitos priemonės (Kt).

Dėstytojų, studentų sąveikos stebėjimo elementai ir jų simboliai:

- 0: sąveikos nėra;
- +: 1 (apsikeitimas nuomonėmis) dėstytojas – studentai;
- ++: 2 (apsikeitimai nuomonėmis) dėstytojas – studentai;
- S: 1 (apsikeitimas nuomonėmis) studentas – studentas;
- S: 2 (apsikeitimai nuomonėmis) studentas – studentas.

Grupės veiklos organizavimo stebėjimo elementai ir jų simboliai:

- visa grupė (VG);
- pogrupis (Pog);
- dėstytojo reikalavimų (instrukcijų) darbui paaiškinimas (Dr).

Kiekvieną kartą keičiantis veiklai:

- reikalavimai (instrukcijos aiškios) (A);
- reikalavimai, instrukcijos netikslūs (N);
- reikalavimai, instrukcijos bereikalingi (B), t. y. netikslingi šiuo atveju.

Atlikus abiejų paskaitų stebėjimo vienetų analizę pagal aukščiau pateiktą schemą, daromos tokios išvados:

- a) paskaitų metu laiko vadyba nebuvo visiškai patenkinama, nes abiem atvejais dėstytojai neturėjo detalaus paskaitos plano, pritrūko laiko diskusijoms ir apibendrinimui;

- b) dėstytojo veikloje akivaizdžiai dominuoja orientacija į informacijos bei žinių perteikimą, o ne į mokymosi palengvinimą;
- c) apsikeitimas nuomonėmis (sąveika) silpnas, nėra studentų apsikeitimo nuomonėmis tarpusavyje;
- d) vyrauja paskaitos turinio perteikimas skaidrėmis, kurios perkrautos informacijos. Todėl neaišku, ar *Power Point* programa naudotasi tam, kad tai yra saugiau pačiam dėstytojui kontroliuoti paskaitos turinį ir eigą, lengviau pasirengti paskaitai, ar studentui, kuris priverstas įtempti visą savo regėjimą, stengdamasis įžiūrėti smulkų skaidrės šriftą;
- e) nėra pakankamai nustatyti paskaitos turinio ryšiai su buvusiomis temomis, su turima žinių sistema, su kilusiomis mokymosi / studijų problemomis. Todėl negalima teigti, kad ugdomi metagebėjimai, konstruojama didaktinė situacija;
- f) darbas grupėse reiškėsi: a) atveju – prašymu rasti informaciją x koncepto sampratos klausimu paskaitų konspekte; b) atveju – pareikšti nuomonę x tezės atžvilgiu;
- g) pateikta per mažai atvejų analizės, diskusijų temų, nevyko paskaitos refleksija, todėl nėra kaip kalbėti apie metagebėjimų ugdymą, apibendrinimui nepakako laiko.

Visi išvardyti paskaitos stebėjimo elementai patvirtina tai, kad anketose atvirųjų klausimų ir interviu metu deklaruota didaktinė dėstytojo veikla ganėtinai skiriasi nuo realios jo praktikos. Manytina, kad dėstytojai labiau linkę galvoti apie tai, ką jie, o ne studentai veiks paskaitos metu. Kitaip tariant, akivaizdžios didaktinės situacijos konstravimo, tinkamų ir įvairių metodų atrankos taikymo, žinių bei gebėjimų spragos. Todėl stebėjimo metu dar kartą pasitvirtino prielaida, kad dėstytojų veikloje dominuoja gana pasyvus turinio, informacijos ir žinių perteikimo modelis, nepadedantis studentui tapti aktyviu studijų ar mokymosi veikėju, siejant naujas žinias su jau turimomis, konstruojant žinių sistemą arba siejant teorines žinias su praktiniais gebėjimais.

Išvados

Daugiau kaip pusės tyrime dalyvavusių dėstytojų, einančių pagrindines pareigas, reali didaktinės veiklos praktika yra orientuota į žinių perteikimą ir patį dėstytoją, o ne į studentą ir jo mokymąsi. Vadinasi, dėstytojai supranta savo veiklą gana siaurai, nes neįvertinamas studento, kaip aktyvaus mokymosi veikėjo, vaidmuo. Dėstytojų pateiktos teigiamos nuostatos ir ketinimai studentų mokymosi atžvilgiu dažnai yra tik deklaratyvaus, o ne realaus pobūdžio, todėl darytina prielaida, kad universiteto dėstytojams nepakanka andragogikos ar aukštojo mokslo didaktikos kompetencijų, neatsižvelgiant į jų darbo stažą universitete ar savo mokomojo dalyko išmanymą.

Tyrimo metu nustatyta daugybinių pobūdžio dėstytojų veiklos problemų, kurias santykiniai galima suskirstyti į didaktines, tyrimo, dalykines, vadybines ir kt. Tačiau įvertinus interviu metu gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad dominuoja didaktinio pobūdžio veiklos problemos.

Grupės diskusijų metu su universiteto administracijos atstovais nustatyta, kad jie dėstytojų didaktinės veiklos praktiką vertina nevienareikšmiškai: vieni teigia, kad dėstytojų, turinčių ilgametę praktiką, didaktinė veikla yra efektyvi, tačiau tyrimas atskleidė, jog didaktinė veikla, orientuota į studentus ir jų mokymosi palengvinimą, nepriklauso nuo turimo didelio darbo stažo. Kitų administracijos vadovų nuomone, didaktinės veiklos kokybė yra nuolatos tobulintinas dalykas, nes keičiasi visuomenės požiūris į dėstytojo profesionalumą, jo turimas kompetencijas ne tik dalyko išmanymo, bet ir realios didaktinės praktikos kontekste. Dėstytojų didaktinės veiklos praktika, atsižvelgiant į jų priklausomybę vienam ar kitam padaliniiui, skiriasi. Tarp tyrime dalyvavusių TSI atstovų nėra nė vieno, kuris patektų į antrąją informantų kategoriją (veikla, orientuota į žinių perteikimą ir dėstytoją). Todėl manytina, kad andragogikos žinios padeda dėstytojams spręsti didaktinio pobūdžio problemas.

Dėstytojų realios veiklos (paskaitos) stebėjimo metu nustatyta, kad deklaruojami aukštojo mokslo didaktikos srities pasiekimai ganėtinai skiriasi nuo realios dėstytojų didaktinės veiklos praktikos.

Tyrimo (anketinės apklausos ir interviu) metu nustatyta, kokiomis priemonėmis būtų galima spręsti iškilusias akademinės veiklos problemas, atliepti nustatytus tęstinio mokymosi poreikius: nuolatinių mokymų, seminarų, kursų organizavimu, kviečiant išorės arba savus lektorius; dalijimosi patirtimi renginių, grindžiamų savipagalbos principu, numatant pastovų finansavimą dėstytojų kompetencijoms tobulinti, organizavimu. Anketinės apklausos metu išskirtos gana tiksliai suformuluotos kvalifikacijos renginių temos, kurios siejasi su nustatytais dėstytojų veiklos problemomis.

Remiantis šiuo tyrimu, būtų galima projektuoti išsamesnį ir didesnės apimties tyrimą Klaipėdos universitete bei kitose regiono aukštosiose mokyklose. Viena iš galimų mokslinių tyrimų kryptių galėtų būti susieta su dėstytojų veiklos socialinių reprezentacijų dinamika, dėstytojų profesinės integracijos problematika, aukštojo mokslo didaktikos gebėjimų ugdymu ir kt.

*Straipsnis gautas 2014 12 01
Spausdinti rekomendavo prof. habil. dr. Stasys Vaitekūnas*

Literatūra

- Argyris, C., Schön, D. A. (1996). *Organizational Learning II: Theory, Method and Practice*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Arreola, R. A. (2005). *Crossing over to the Dark Side: Translating Research in Faculty Evaluation into Academic Policy and Practice*. Invited address at the 86th annual meeting of the American Educational Research Association. April 22. Prieiga internete: <http://www.cednet.com/meta/žiūrėta> 2014-11-16].
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Židžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Fanghanel, J., Trowler, P. R. (2007). New Academic Identities for a New Profession? Situating the Teaching Dimension of the Academic Role in a Competitive Enhancement Context. In *RESUP 2007. Les Universités et leurs marches*. Paris, 1-3 février 2007.
- Yoshimoto, K., Inenaga, Y., Yamada, H. (2007). Pedagogy and Andragogy in Higher Education. A Comparison between Germany, the UK and Japan. *European Journal of Education*, Nr. 42(1), p. 75–98.
- Jatkauskienė, B., Andriekienė, R. M. (2013). *Universiteto dėstytojų veiklos daugiafunkcionalumas profesionalizacijos kontekste. Klaipėdos universiteto atvejis*. Monografija. Klaipėda: KU leidykla. ISBN 978-9955-18-722-6.
- Jatkauskienė, B., Andriekienė, R. M. (2013). The outlines on University Faculty professionalization: Klaipėda University case. *Nauki Humanistyczne Humanities, Journal of Modern Science*, WSGE, JoMS 4/19/2013, ss. 11–27. ISSN 1734-2031.
- Jatkauskienė, B., Le Boterf, G. (2012). Universiteto dėstytojų profesionalizacijos eskizas. *Andragogika*, Nr. 3, p. 48–66. ISSN2029-6894. Prieiga internete: http://www.tsi.lt/galery/_tsi/doc/katedra/andragogika_nr.3.pdf.
- Kember, D., Kwan, K. (2000). Lecturer's Approaches to Teaching and Their Relationship to Conceptions of Good Teaching. *Instructional Science*, Nr. 28, p. 469–490.
- Langevin, L., Ménard, L. (2002). Conceptions des étudiants, conceptions des professeurs: réflexions sur la réussite des études. Communication au colloque sur L'adéquation entre le profil d'apprentissage de l'étudiant et l'enseignement: facteur d'abandon ou de persévérance aux études universitaires, 70e congrès de l'ACFAS, Université Laval.
- Le Boterf, G. (2010). *Dar kartą apie kompetenciją. 15 pasiūlymų turimoms idėjoms išplėtoti*. Klaipėda: KU leidykla.
- Pike, G. R., Killian, T. S. (2001). Reported gains in student learning: Do academic disciplines make a difference? *Research in Higher Education*, Nr. 42(4), p. 429–454.
- Rege Colet, N. (2002). *Enseignement universitaire et interdisciplinarité. Un cadre pour analyser, agir et évaluer*. Bruxelles: DeBoeck.
- Trigwell, K., Prosser, M. (2004). Development and use of the approaches to teaching inventory. *Educational Psychology Review*, Vol. 16, No 4, p. 409–424.
- Wenger, E., Snyder, W. (2000). Communities of practice: the organizational frontier. *Harvard Business Review*, January-February, p. 139–145.

UNIVERSITY FACULTY DIDACTIC ACTIVITIES: REAL PRACTICE, PROBLEMS, NEEDS

Birutė Jatkauskienė, Rūta Marija Andriekienė, Kęstutis Trakšėlys

Summary

The article consists of two main parts: introduction and the presentation of research results, conclusions and references. The introduction presents the relevance of the subject, scientific research problem, the main research issues and the research design. The second part presents the research results, obtained after the analysis of the interviews data, from group discussions and during the observation of faculty activity (lectures).

More than half of surveyed teachers' real didactic practices are focused on the knowledge transfer and the lecturer, but not on the student and his learning. Therefore teachers understand their activity quite narrow, since it is not evaluated by the student, as an active player's learning role. Teachers' real activity (lectures) observation revealed that the declared higher education didactics achievements are very different from the actual teachers' practice didactic activities.

The research revealed the multiple nature of teachers performance problems, which can be divided into the relative didactic, research character, activity, managerial and others. But by the research interview results, it can be said that didactic performance problems dominate.

Group discussions with representatives of the University Administration, found that they qualify teachers didactic practices not unequivocally: some assert that didactic activity of teachers' with many years of practice is effective, however, the study showed that the didactic activity is focused on students and the facilitation of their learning, does not depend on the available high seniority. On the opinion of other heads of the Administration, learning quality is undergoing improvement, because the public attitude to teacher professionalism changes within the context of its existing competencies not only the knowledge of the subject, but also within actual practice of didactic context. Teachers' didactic practices according to their dependence on one or other unit is different. Among the surveyed representatives of CSI, there is none who falls into the second category of informants (activities related to knowledge transfer and the instructor). It is assumed, that andragogy helps teachers to solve didactic problems.

Study (questionnaire and interviews) showed the means to solve academic activities problems, to respond to identified needs of continuing education: constant training, seminars, courses, inviting external or own lecturers, experience sharing

events based on self-help basis. Questionnaire survey identified quite precisely formulated qualification event themes that relate to the teachers identified problems.

Based on this study, a more detailed and larger-scale study of Klaipeda University and other institutions of higher education in the region are possible to design. Another research direction can be linked to the teachers' performance of social representations dynamics, teachers' professional integration problems and others.